

DOSSIER

De staat van ongelijkheid in Nederland

*Monique Kremer**

Mening

Vooraan in mijn tuin vertellen rozen
Een helderrode mening waar ik achter sta.
Te kijken.

Ik geloof in een socialisme zoals de natuur
ons dat leert, wie zei dat ook weer: lucht
en zon zijn van iedereen.

De gelijkheid van er is voor allemaal evenveel
regen, groeien jullie maar, planten.
En de prachtige ongelijkheid die dat oplevert.

Herman de Coninck

Tot de economische crisis hield het thema ongelijkheid de gemoederen in Nederland nauwelijks bezig. Onze uitgebreide verzorgingsstaat zorgde immers voor de nodige 'inkomensnivellering', politiek proza voor het tegengaan van al te grote inkomensongelijkheid. Ook werd met alle middelen ingezet op onderwijsexpansie. Met een mooi diploma voor iedereen zou de schrijnendste ongelijkheid verdwijnen. Enkel de 'prachtige ongelijkheid' waar De Coninck over schreef, zou overblijven.

Toch kwamen enkele doornen op het pad. De nationale verzorgingsstaat trok zich niet alleen terug, maar kreeg te maken met mondiale loonconcurrentie, waardoor de inkomensongelijkheid onder druk kwam te staan. Daarom zetten internationale organisaties, zoals de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO, 2011, 2015) inkomensongelijkheid op de agenda. Ook zouden allerlei verknoppingen tussen mondiale markten leiden tot een vorm van ongelijkheid die daarvoor zelden in de spotlights stond, namelijk vermogensongelijkheid. Daarom beklom de Franse economenrockstar Piketty in 2013 het podium, overigens na jarenlang onderzoek. Bovendien werd erop gewezen dat opleiding niet enkel leidt tot minder ongelijkheid, maar ook kan zorgen voor een nieuwe scheidslijn. Daarom schreven Bovens en Wille (2010) *Diplomademocratie*.

Desondanks valt in recente beleidsrapporten of overheidsvisies de term ongelijkheid weinig. De laatste keer dat de term 'ongelijkheid' in een troonrede is uitgesproken, was in 1976. Is dat omdat we in een liberale tijd leven waar ongelijkheid

* Monique Kremer is redactielid van *Beleid en Maatschappij*.

niet per se erg is? Het kan immers een teken zijn van een meritocratische samenleving. Of is dat omdat we ons in een klein land met een grote verzorgingsstaat pas zorgen maken als ongelijkheid consequenties heeft, bijvoorbeeld als er sprake is van segregatie of scherpe tegenstellingen? Op Prinsjesdag wordt de laatste jaren altijd wel een keer gewezen op het belang van ‘onderlinge betrokkenheid’ of ‘sociale samenhang’.

In 2015 zijn er ten minste vier academische studies verschenen die ons inzicht kunnen geven, en onze mening kunnen helpen vormen, over de mate, vorm en betekenis van ongelijkheid in Nederland. Van de Werfhorst redigeerde *Een kloof van alle tijden*, De Lange, Tolsma en Wolbers schreven *Opleiding als sociale scheidslijn*, Van Ham en collega's publiceerden *Socio-Economic Segregation in European Cities*, en Wilterdink maakte een update van het voor het eerst in 1984 verschenen boek *Vermogensverhoudingen in Nederland*. Voor dit dossier van *Beleid en Maatschappij* hebben we de auteurs gevraagd hun belangrijkste bevindingen voor u op een rijtje te zetten. In de rubriek Boekbesprekingen van dit nummer vindt u een mooie recensie van Trappenburg van twee Amerikaanse boeken over de thematiek: *Our Kids* van Putnam en *Coming Apart* van Murray.

De eerste twee bijdragen gaan in op de vraag in hoeverre opleiding inderdaad een belangrijk onderscheidend criterium is geworden in de Nederlandse samenleving. Lager opgeleiden, zo blijkt, hebben het op de arbeidsmarkt zwaarder dan hoger opgeleiden, ze hebben een meer conservatieve houding, bijvoorbeeld ten aanzien van man-vrouwverschillen, en zijn (een beetje) minder actief in de politiek. Al is het aantal hoger opgeleiden natuurlijk wel aanzienlijk gegroeid, ‘de kloof’ is er altijd al geweest, het belang van onderwijs is door de tijd niet toegenomen. Oftewel, sociale afkomst speelt nog steeds een rol; een meritocratische samenleving zijn we niet.

De twee andere bijdragen kijken naar vermogensongelijkheid en inkomensongelijkheid. Wilterdink constateert dat ook in Nederland vermogensongelijkheid grosso modo is toegenomen, en dat Nederland daarin internationaal vergelijkend hoog scoort. Dat komt doordat internationale ondernemingen en nationale staten ingezet hebben op (mondiale) deregulering en kostenreducties. ‘Veranderingen in de (altijd al veel grotere) vermogensongelijkheid hebben zich vrijwel geheel buiten ieder doelgericht beleidsstreven om voltrokken’, schrijft hij. Van Ham en collega's wijzen erop dat inkomensverschillen vaak leiden tot fysieke segregatie, zij het met enige vertraging. Een dergelijke ruimtelijke scheiding van arm en rijk kan volgens hen een voedingsbodem zijn voor onbegrip en sociale onrust. Op dit moment is Amsterdam een middenmoter in de onderzochte Europese steden, maar de onderzoekers verwachten dat de ruimtelijke segregatie na de crisis weer zal toenemen. Omdat inkomensongelijkheid de onderliggende oorzaak is van segregatie, lost gemengd bouwen niet veel op, investeringen in onderwijs en sociale mobiliteit wel.

Deze studies geven niet alleen een beeld van sociale ongelijkheid en de eventuele potentiële gevolgen ervan, maar ook van de oorzaken – en daarmee bieden ze soms ook handvatten voor beleid. Laten we daarom hopen dat 2016 ook een goed oogstjaar wordt voor nieuwe studies naar ongelijkheid.

Monique Kremer

Literatuur

- Bovens, M., & Wille, A. (2011). *Diplomademocratie*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Coninck, de H. (1980). *Met een klank van hobo*.
- OESO (2011). *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising*. Parijs: OESO.
- OESO (2015). *In it Together: Why less Inequality Benefits All*. Parijs: OESO.